

FEMINISMES

Quan la destra és sinistra i la sinistra és maldestra. Una perspectiva crítica i feminista de l'esquerra llatinoamericana

Lilian Celiberti – *Cotidiano Mujer, Uruguai*

Fer un balanç de la dècada de governs progressistes de la regió és una tasca que supera l'individual i que depèn de les possibilitats d'un debat crític que ens ha de permetre veure les llums i les ombres, al mateix temps que ha d'analitzar les arrels més profundes dels déficits epistèmics, culturals i polítics de l'esquerra llatinoamericana.

Es tracta d'un procés incipient, que, tal com proposa Arturo Escobar, té el desafiament d'«amplificar l'espai epistèmic i social d'allò que tradicionalment s'ha considerat el pensament crític llatinoamericà».¹ Escobar proposa incloure al pensament d'esquerra almenys dues grans vessants que surten de

les lluites i del pensament «des de baix»: el pensament autòmic i el pensament de la terra. Des de la perspectiva feminista, és necessari incorporar «el pensament des del cos». És a dir, les relacions de poder que el travessen, l'articulació de l'autonomia individual i la col·lectiva, les relacions amb el territori i amb la naturalesa.

En el «gir a l'esquerra» s'identifica un conjunt heterogeni de processos i de cultures polítiques dissemblants. Tanmateix, malgrat la seva heterogeneïtat, tots s'han identificat

1. Escobar, Arturo; «Desde abajo, por la izquierda y con la tierra. La diferencia de Abya Yala/Afro/Latino-América» en: *Rescatar la esperanza. Más allá del neoliberalismo y el progresismo*. 2016. Entrepobles, Barcelona.

mútuament com a partits d'esquerra i han constituït espais d'aliança (Foro de São Paulo i ALBA) que mai s'han debatut.

El Front Sandinista d'Alliberament Nacional, liderat per Daniel Ortega, pertany a ambdós espais, sense que s'hagin qüestionat les seves estratègies de perpetuació en el poder, les seves polítiques restrictives pel que fa als drets sexuals i reproductius o les aliances conservadores que sostenen el govern. Al contrari, el juny de 2016 la declaració de la XXII Trobada del Foro de São Paulo abraça el suport popular «al FSLN i al seu líder, el Comandant Daniel Ortega, candidat presidencial a les eleccions del novembre en aquell país, en les quals el poble nicaragüenc, segur del seu triomf, ha donat una lliçó de sobirania en no permetre la intervenció tradicional de les potències imperialistes als processos democràtics dels nostres països sota la disfressa de l'observació electoral». Aquesta postura la comparteixen una part significativa dels moviments socials que aprofundeixen en el que Boaventura de Sousa Santos anomena «una relació fantasmal entre la teoria i la pràctica».²

Alejandro Bendaña afirma que «a diferència d'alguns països a l'Amèrica del Sud, lamentablement, no és possible enumerar iniciatives progressistes significatives sinó més bé retrocessos enormes» tals com la prohibició de l'avortament terapèutic, l'evolució creixent de les desigualtats socials, les concessions a empreses multinacionals o la indefensió de les comunitats indígenes davant el tràfic de terres i fusta emparats pel capital i les autoritats polítiques. El Moviment Feminista de Nicaragua es pronuncia de la mateixa manera respecte a la nova conjuntura electoral. En un dels seus últims documents afirma que «rebutja la utilització del cos de les dones per tal de negociar quotes de poder entre els poders polític, econòmic i religiós, per això continuarem lluitant amb els nostres propis mitjans i creant aliances únicament amb aquells actors socials disposats a situar al centre de les propostes de canvi, la justícia i la igualtat per als homes i les dones a tots els àmbits de la vida».³

2. De Sousa Santos, Boaventura: «Epistemologies del Sur. Utopia y Praxis Latinoamericana». *Revista Internacional de Filosofía Iberoamericana y Teoría Social*. Any 16. N. 54 (juliol-setembre, 2011) pp. 17-39. CESA-FCES. Universitat del Zulia. Maracaibo-Veneçuela.

3. «Una postura feminista ante la situación nacional». Movimiento Feminista de Nicaragua. 18 de octubre 2016.

Quan la pràctica política queda ancorada en conceptualitzacions de la Guerra Freda, només es pot estar «amb» o «en contra» i totes les reflexions que la qüestionen són situades automàticament en l'àmbit de la dreta. Segons Boaventura de Sousa Santos «la pèrdua dels fonaments crítics, combinada amb la relació fantasmal entre la teoria crítica eurocèntrica i les lluites transformadores a la regió, no només recomanen prendre distància en relació al pensament crític pensat amb anterioritat a dins i a fora del Continent; molt més que tot això, exigeixen pensar allò impensat, és a dir, assumir la sorpresa com a acte constitutiu de la tasca teòrica».

Progressisme i populisme

Eduardo Gudynas sosté que «els progressismes expressen règims polítics heterodoxes, on coexisteixen novetats que podrien identificar-se com d'esquerra, amb d'altres propostes més conservadores; es feren algunes innovacions però al mateix temps romangueren components que s'arrosseguen des de les dècades neoliberals».⁴ Però el que en inici podia ser qualificat de «gir a l'esquerra» –caracteritzat per un rol nou de l'Estat i la inclusió de les veus i les demandes dels moviments socials amb expectatives de canvi emancipador– enfrontà els límits de les seves propostes neodesenvolupistes i deixà veure, com diu Maristella Svampa, que «els populismes realment existents ens insereixen en un escenari més pessimista, que adverteix de les relacions conflictives sobre els models de democràcia, sobre la confrontació entre governs progressistes i moviments socials i les limitacions creixents dels projectes neoextractivistes».⁵

Les tensions i les contradiccions d'aquesta heterodòxia, més la corrupció d'alguns processos han generat ruptures en alguns moviments de base. Dirigents del PT brasiler, afirmen que s'han separat dels moviments socials, sense reflexionar que s'esdevingué precisament a causa de les seves opcions i concessions al capitalisme depredador, a l'agronegoci i a les finances. No foren actes innocents, i les seves repercussions són gravíssimes des del punt de vista polític, ecològic i social.

4. Gudynas, Eduardo: *La identidad de los progresismos en la balanza*. ALAI 2015.

5. Svampa, Maristella: «América Latina: Fin de ciclo y populismos de alta intensidad» en *Rescatar la esperanza. Más allá del neoliberalismo y el progresismo*. 2016. Entrepobles, Barcelona.

*Les lluites dels
feminismes es
confronten amb
una cultura
d'esquerra, però
també amb
altres vessants
del pensament
crític*

Hauríem de començar per posar al centre del debat la contradicció capital-vida, tal com la defineix l'economia feminista, per pensar la qualitat mateixa de la vida

Recórrer exclusivament a la crítica de l'imperialisme i dels grans mitjans de comunicació, amputa el desenvolupament d'un pensament crític d'esquerra capaç d'alimentar-se de la pràctica per analitzar les polítiques econòmiques dels governs, les seves opcions i les seves aliances.

Les lluites dels feminismes es confronten amb una cultura d'esquerra, però també amb altres vessants del pensament crític, que marginen camps de l'activisme políticofeminista a un segon lloc, reproduint una divisió obsoleta teòricament i pràctica entre «allò polític» com a gestió de l'Estat, i les relacions socials quotidianes en què l'exclusió social, el racisme, el sexisme i la heteronormativitat, s'articulen en les persones de carn i ossos, en els cossos de les dones que pateixen la violència i de les nenes i els nens abusats sexualment.

Quin és el camp de les aliances que els partits d'esquerra han privilegiat? Les relacions amb feministes, ecologistes, activistes de drets humans s'estigmatitzen i es ridiculitzen, una vegada i una altra, per mirar «l'arbre i no veure el bosc», sense comprendre que és precisament el bosc el que no ens agrada.

Els moviments que pretenen un canvi social haurien d'identificar-se per la radicalitat imaginativa de les seves propostes per crear noves formes de producció de la política i de l'organització de la societat. Com pensem el nostre futur com a societat?

Construir nous destins emancipadors requereix un canvi de la perspectiva d'anàlisi. Aquest és el principal terreny de la disputa política. Hauríem de començar per posar al centre del debat la contradicció capital-vida, tal com la defineix l'economia feminista, per pensar la qualitat mateixa de la vida o «la vida que val la pena ser viscuda».

El diàleg plural és una eina política però també és una proposta emancipadora en ella mateixa, ja que obre la possibilitat de fer una política feminista des de la diversitat i amb una pluralitat de mirades. En l'escenari polític d'Amèrica Llatina i en aquest feminisme de mil rostres diferents, posar en diàleg els imaginaris construïts en les lluites per constituir-se en protagonistes de la seva història, i fer un espai fèrtil per a l'acció política, permet desmantellar imaginaris colonitzats i enforteix aliances i interaccions noves. ■